

Károlyi Amy

Elhagyott szerető

Mire a kézirat könyv lesz
cserbenhagyott szerető lesz
évek sűrűjéből arca
feldereng most kitakarva

ki ez a fél-ismeretlen
vall és vallat a nevemben
számomra már idegenség
ki szavamtó viselős még

Katona Judit

Dicséret

Mint a fűszál, annyian vannak,
Mint a csillag annyian vannak,
a szívük télen is virágozik.
Cipekednek szakadásig,
öltenek apró gyereket
s futnak velük az utakon.
Átlépnek mélység gödrein
s a halál pallóján suhannak.
Mindig élettől viselők,
mindig haláltól viselők,
ki tudhatja mitől erősek?
Lám egyszerre csak kettétörnek
s a konyha kövén elzuhananak,
hiába költögeti őket
csenevésztestű árvaság.
Elfehérének, mint a rózsák,
végül maguk is rózsák lesznek:
könnyek, göröngyök, dőlít keresztnek,
sőtétben elmondott imák.

LIPPAI TAMÁS RAJZA

Szent-Györgyi könyvei

Páratlan egyéniségét idézi az idei könyvnapokra megjelent két könyve: a *Válogatott tanulmányok* (Gondolat) és *Az anyag belső állapota* (Magvető). A tudósról, az alkotó emberről, a nevelőről, a politikusról, az emberiség sorsáért aggodóról vallanak a most idézett sorok. Az egykori tanítvány, Laki Kálmán (1912–1983) így vall nagy tanítómesteréről: „Ki is hát Szent-Györgyi Albert? Világhírű tudós, patrióta és a szellemi szabadság fáradhatatlan harcosa. Mindez és még más is. Ha neki adnák fel ezt a kérdést, valószínűleg Ady Endre szavaival azt felelné: »Vagyok, mint minden ember: fenség, / Észek, titok, idegenség, / Lidérces, messze fény...« Az idézetek szinte végtelen sorban folytathatók lennének, ezek helyett inkább kísérjük meg hatalmas egyéniségét összegezni. Páratlan szintézist teremtett meg önmagában és a biokémiában, amely másokéhoz csak nehezen hasonlítható, hasonlíthatatlan, vagy talán nem is ismételhető. Azért is tartja őt számon hazánk és a világ közvéleménye, mert mindig és minden körülmények között a biokémia egészében gondolkodott. A természettudományok megszállottjaként kutatta mindazokat a jelenségeket, amelyek az embert szolgálják.

A most megjelent Szent-Györgyi-köteteket tallózgatva, az is fényesen kiviláglik műveiből, hogy minden egyes írása a tudomány, a tudós értékmérője. Nehol esetleg azt érezheti ki az olvasó, hogy az egyes írások túlságosan is magukon viselik a szaktudós mítoszteremtő géniuszt, pedig csak arról van szó, hogy Szent-Györgyi egyéniség, fáradhatatlan szaktudományáért és a világ sorsáért aggodó és tevéleges zseni. Olyanok ezek az írások, amelyek mentesek minden túlzó legendától, nincs is rá szükség.

Szent-Györgyi Albert most megjelent egyik könyve. *Az anyag élő állapota* angol nyelven 1978-ban látott napvilágot. *The Living State and Cancer* (Az élő állapot és a rák) címmel. Ez a kötet egyszerre szól az átlag érdeklődőhöz, de szakembernek is nyújt ismeretanyagot. A felvetett kérdés, a rák, ma már sajnos mind nagyobb tömegeket ingerel. E műből az is kiviláglik, hogy a több évtizedes kutatás az igen kecses, részredekények ellenére nem hozott világra szóló eredményt, nem ismer a tudomány még ma sem gyökeres megoldásokat. Eppen ezért tovább kell haladnia a tudománynak a megkezdett úton, és újabb és újabb kérdéseket kell tudnia feltenni, hogy közelebb jussanak újabb megközelítési módokat találjanak, a korábbiaknál korszerűbbeket, értelmesebbeket a nagy kérdés feleletadására. A kutatás éppen ezért lépett már

túl a molekuláris biológia szintjén, és halad tovább — éppen Szent-Györgyi jóvoltából a sejtek fehérjemolekuláit felépítő atomok és elektronok világában. „Az életszínház főszereplői az elektronok, a nehézkes, kevésbé reakcióképes fehérjemolekulák pedig a dráma színterét képezik” — írja Szent-Györgyi. Ezzel tulajdonképpen egészen új területet nyitott meg a rák kutatásban.

A tv-ben bemutatott, kétrészes riportfilm jóvoltából mindannyian izelítőt kaphattunk Szent-Györgyi személyiségéről, elveiről, hitéről. Most egy igen színes mozaik állhat össze bennünk a nagy tudósról, válogatott tanulmányaival ismerkedve. Ez a kötet szemelvényeket tartalmaz tudományos munkásságának különböző korszakaiból (a hatvanas és hetvenes, valamint nyolcvanas évek), miközben ismereteket szerezhetünk a bioenergetikából, izomkutatásairól, az izom-összehúzódás kémijáról, a bioelektronikáról és a rák kutatásról. Nekünk, szegedieknek különösen érdekes lehet az a fejezet, amelyben ötven év távlatából ad összefoglaló C-vitaminnal, miközben ezeket írja: „Erősen hiszem, hogy az aszkorbinsav megfelelő alkalmazása alapvetően megváltoztathatja halálozási statisztikánkat, beleértve ebbe a rákot is. Ezért meg kellene szüntetni azt, hogy az aszkorbinsavat gyógyszernek tekintjük, amit a patikusok milligrammos tablettákban árulnak. Háztartási cikknek kellene lennie, egy sorban a cukorral, sóval és liszttel, és az ABC-kben kilószámra kellene árusítani az aszkorbinsavport.”

Az *őrült majom* című fejezet, amely 1970-ben jelent meg, Szent-Györgyi felteszi a kérdést, hogy az ember képes lesz-e túlélni az oknak és társainak mesterkedését, akik — úgy látszik — gyakran eszevesztett majomként mint egyszerű emberként cselekszenek. Ugyanakkor bízik, és hangoztatja a tudósok felelősségét, az alkotó értelmének a halál feletti győzelmében.

A kötetet munkatársak, barátok Szent-Györgyi Albertől írt vallomásai zárják le. Itt találunk meg *Laki Kálmán*, *Benjamin Kaminer*, *J. T. Edsall*, *M. Kasha*, *B. Pullman* és *R. Wurmsér* írásaival.

Az idén, szeptember 16-án 90. esztendő betöltő tudós ma is alkot, dolgozik. Reméli, hogy a rákprobléma teljes feltárással út vezet majd a gyógyuláshoz. Ma is aktív kapcsolatot tart fenn közel negyven tudóssal, a világ minden sarkában.

Itthon és külföldön élő tudósaink közül Szent-Györgyi Albert neve ragyog legfényesebben.

Szeged, de az egész ország tudománytörténetének legjelentősebb dátuma 1937. október 28. 20 óra 20 perc, amikor Stockholmban a következő szövegű táviratot adták fel: „A Karolinska Intézet tanári kara ma úgy határozott, hogy az ideji élettani és orvosi Nobel-díjat Önnek ítéli oda azokért a felfedezésekért, amelyeket a biológiai égési folyamatok körül tett, különös tekintettel a C-vitaminra és a fumársav-katalízisre. Gunar Holmgren rektor.”

Szent-Györgyi Albert most megjelent könyve hűen igazolja, hogy mindig az emberség a tudomány; az örök emberi haladás útján haladt. Ma már a nemzetközi és a magyar tudománytörténet legendás alakja, agastyánja nem rest, lankadatlanul dolgozik az ember és az emberiség sorsáért.

BÁTYAI JENŐ

Gaudeamus igitur...

Nosza, vigadjunk hát...! A kellemes ifjúság és a morcos vénség után úgyis eltemet bennünket az anyaföld... — így éneklük most az öszbeborult fejű, de még lelkesen dobogó szívű vendégek, visszatekintve egy nehéz fél századra, az Alma Mater falai között...

Valóban — a régi Baross Gábor reáliskolának, ennek a nagy múltú intézménynek már csak a falai vannak meg. Az 1851-ben létesített ősi iskola, többszörösen átfülválva, mint városi alreáltanoda, majd állami főreáltanoda (1869), főreáliskola (1875), reálgimnázium (1934), s utólagja mint gyakorló-gimnázium (1941) betöltötte hivatását. A száz esztendőt nem érte meg, mert 1950-ben megszüntették.

A helyén létesült Vedres István építőipari szakközépiskolában tartják most 50 éves találkozójukat az 1932. és 1933-ban érettségizett vendégek. 64 diák indult el annak idején, s ma már közülük alig egyharmada van életben. A többiek ottmaradtak megtört fényű szemekkel a Don-kanyar hőmezőin, vagy áldoztak estek, mint munkaszolgálatosok, vagy egy óceán választja el őket tőlünk, de a legtöbbjük az országépítő munka során vesztették el.

Tanáraik sincsenek már életben. Osztályfőnökeik közül Pilis Gyéza az idén lenne százéves.

A vén diákok most emlékeznek társaikra, tanáraikra. Az Alma Mater folyosója rövid időre átadja magát az emlékezésnek. A vidáman zajongó diákok közt halad Pi-

„Csak tiszta forrásból”

A közmondás szerint szóból ért az ember. S hogy minél jobban értsük egymást, tudnunk kell a szavakkal élni. Eppen azért, mert csak a szavakból nem lehet megélni. A megéléshez, a jöletnek minden nap új meg új energia szükséges. Aminek szakadatlan újratermeléséhez viszont kevés csak a testi táplálék. S nem elégséges tán még az a lelki hajtóerő sem, amit a személyes érvényesülés vágya, illetve a közösségi tervek valóra váltásában történő részvétel szándéka képes adni. A napi munkához energiaforrásként valami több még kell. Mit sokszor talán alig vesszünk észre, máskor meg nagyon is zokon vesszük — pedig velünk van —, s olykor biz’ éppen ellenünk —, mondhatnánk, „napi szükségletű munkaeszköz”.

Eszköz, mivel formáljuk napi munkánkat, illetve annak során egymást. Eszköz, amivel tevékenységünk során élünk: s mi-ből tennivalóinkat jobban értjük. Eszköz, ami lévén biztosítéka egymás megértésének, garanciája lehet — s kell, hogy legyen! — az egyetértésnek, a közös cselekvésnek. — Táplálék, hajtóerő, energiaforrás, munkaeszköz, közös mozgatórugó — s mi mindennek nevezhetnénk még némi divatos pszichológusvizitkai elmélkedések segítségével... — minek azonban nem az elnevezése a lényeg, hanem a gyakorlása. Mert nem másról van szó, mint a szóról, mi-ből ért az ember: a nyílt, őszinte, közvetlen, emberi szóról.

Ami, ha megvan s naponta elhangzik — a családban, iskolában, munkahelyen, testületben és közösségekben —, biztosítéka a legnehezebb feladatok megoldásának is! S ha nincs, újabb hiányokat szül, szaporítja a nehézségeket, a tervek valóra váltását kérelmetti és kétségesse téheti.

Az igazságkimondó, egyenes beszéd — létszükséglet, minden ember és valamennyi közösség számára. Történelmi idők változásai példázataik erejének meghatározó voltát, anyagi és tudati tényezőket gúzsba kötő, az emberi magasabbrendűség kibontakozását gátló, illetve éppen azt előbbre vivő szerepét. Társadal-

mak és hatalmi viszonyok változásai bizonyítják, hogy az emberek egyéni boldogulását is a lehető legjobban biztosítani igyekvő rendszer csak úgy bontakozhat ki, ha a hatalom képviselői, a pártok, a vezetők szót tudnak érteni az emberekkel, nyílt, őszinte beszéddel a közös célok megvalósítására tudják összefogni őket.

Az emberség előrehaladásának e jelentős tényezője az utóbbi években nemcsak deklarálta, de jól is alkamazta és érvényesítette társadalmi méretekben országunkban a mi partunk. Amennyire csak lenetséges volt, igyekezett a nép legszelebbet bevonni a politika alakításába, a tennivalók megvalósításába és megvalósításába. A megújított szocializmust a bizalomra, a nyílt, őszinte szóra és tettekre alapozták. S mint értékelhetjük, ennek köszönhetjük eredményeinket, s mint a párt vezető testületei hangsúlyozták, ehhez maradjunk hívek továbbra is. Az idén januárban tartott országos agitációs, propaganda- és művelődéspolitikai tanácskozáson Aczél György elvtárs hangsúlyozta: ...ma és abban a nehéz időszakban, amelynek elébe nézünk, a bizalom fenntartása és még inkább fejlesztése nem magától végbemenő folyamat. A demokrácia nem kerülhet ki a bizalomról szóló fogadkozásokban... Most elsősorban a megújított fórumok működésében, legközelebb, stílusának nyíltságában van szükség megújulásra. Ezeknek kell olyan fórumoknak lenniük, ahol a konfliktusokat, a problémákat élesen, világosan lehet kimondani, megfogalmazni, ahol a lehetséges megoldások különféle variánsait terjesztik elő, ahol a szocialista demokrácia szellemében türelmesen, nyitottan fogadják a véleményeket, és — ahogy erre már példák is mutatnak — ahol olyan álláspontra és olyan döntésekre lehet jutni, amelyet a kollektív magának érez, s végrehajtásában is aktívan részt vesz.”

Ha nyílt, őszinte szóval folyik a vita, s alakul ki a közös álláspont, az együttes tennivalók rendszere bizonyult egyre gyorsabb, s egyre aktívabbá válik a feladatok megoldásában részt vevők sereg. S kevésbé halnani majd — a ma még elég divatos, ám attól még torz! — vélekedést, hogy a gondok megoldása elsősorban a vezetők kötelessége. És remélhetően erősödik a különféle testületek — s az egyén! — szerepének-felelőségének hangsúlyozása — sőt, gyakorlása.

Mert a közvetlen, igaz szó akkor válik valóban értékes energiaforrássá és hajtóerővé, ha nemcsak a vezetők élnek vele, hanem mindenki, akinek erre erkölcsi felelősége van. Emberi hitelessége, ami a becsületesen elvégzett munkájából fakad. Mint őszinte beszéd, amire érdemes és kell odafigyelnünk a többieknek. Mert több annál a — szintén divatosnak titulálható, de attól még ugyancsak hamis! — vélekedésnél, hogy az „őszinteség”, a „nyíltság” egyet jelent az „odamondogatással”, a hibák végeláthatatlan sorogatásával.

Több. Mégpedig legalább annyival, hogy kimondója a hibáitstromban böngészni is kezd, mit tehetne a maga helyén, és idején azért, hogy a problémáifelsoroló jegyzék a jövőben rövidebb legyen. Tőpreng, javasol, s legjobb tudása szerint dolgozik, hogy a helyi tennivalók elvégzését — s vele nyilván népünk céljainak megvalósítását is — szolgálja. Átlátva, hogy a napi munka során mindenütt szükséges az igaz nyíltság, őszinteség, a közvetlen emberi szó, a bírálat és önbírálat, az olyan folytonos eszmecsere, amiben nem az egyéni vagy a klikkszellem, nem a kibélek „bátorsága” jut kifejezésre, hanem a felelősségerzet, a kisebb közösség közvetlen érdekeinek megvalósítása keretében érdekviszonyaink érvényesülésének összessége.

Amit szóból — egymás nyílt, őszinte szavából — értünk meg, hogy élünk vele és általa: nap nap után megújítva magunkat és egymást.

CSONGOR GYÓZÓ

SZABÓ MAGDOLNA